Kleinschalig wonen (Small-scale group living)

artikel: kleinschalig wonen voor ouderen met dementie: een begripsverheldering

te BOEKHORST S.; kleinschalig wonen voor ouderen met dementie: een begripsverheldering; Tijdschrift voor Gerontologie en Geriatrie, 38 (2007), p. 17-26

- **doel artikel**
  - begripsverheldering
  - 17 experts uit verschillende sectoren maken begrippenkaart
    - disciplines
      - huisvesting
        - 2 architecten
      - zorguitvoering
        - 1 verpleegkundige
        - 1 dokter
        - 10 directeuren/managers van verpleeghuizen
      - zorgbeleid
        - 1 medewerker kenniscentrum
        - 1 medewerker landelijke koepelorganisatie
        - 1 directeur adviesbureau
    - 91 uitspraken geformuleerd over kleinschalig wonen
    - zijn verdeeld over dimensies wonen-zorg en individu-omgeving
    - dan zijn uitspraken d.m.v. hiërarchische clusteranalyse tot 6 clusters samengevoegd
      - 5 met betrekking op immateriële kenmerken
        - organisatie v zorg
        - huishouden
      - 1 over materiële kenmerken als
        - omgeving
        - inrichting
        - had laagste prioriteit
      - conclusie -->
        - kleinschalig wonen wordt volgens deelnemers niet bepaald door fysieke kenmerken
        - wordt vooral bepaald door organisatie van individuele leven van bewoner en gezamelijke huishoudens van bewoners en personeel
- **reden van kleinschalig wonen**
  - wonen in een grootschalig instituut is niet goed verenigbaar met de woonwensen van de ouderen
  - het blijkt voor velen moeilijk er een goed gevoel van thuis zijn te ervaren
  - kleinschalig wonen wil hier verandering in brengen door in een huiselijke omgeving verpleeghuiszorg te bieden aan een kleine groep ouderen
- **aantal kleinschalige woonvormen hebben al onderzoek laten voeren**
  - er kan hoogstaande zorg geboden worden in een kleinschalige setting
  - leidt tot minder apathie en angst
  - ander onderzoek
    - negatieve en positieve gevolgen voor ouderen met dementie
      - hogere activiteitenniveau
      - meer gedragsproblemen
- **definitie kleinschalig wonen volgens kenniscentrum Wonen-zorg van Aedes-Arcares**
  - "we spreken van kleinschalig wonen als een kleine groep mensen, die intensieve zorg en ondersteuning nodig heeft, met elkaar in een groepswoning woont waardoor het voor hen mogelijk is een zo normaal mogelijk leven te leiden"
  - verdere begripsverheldering is gebeurt volgens concept mapping
- **concept mapping**
  - computerondersteunde methode die een groep mensen in staat stelt om binnen een korte tijd een complex begrip te expliceren
- **procedure**
  - 1e stap = brainstorm
    - deelnemers associëren
    - maken volgende zin af: 'we spreken pas van kleinschalig wonen als ...'
    - deelnemers mochten niet met elkaar in discussie gaan
  - 2e stap = prioritering
    - uitspraken van tijdens brainstorming rangschikken op volgorde van belangrijkheid
  - 3e stap = clustering
    - uitspraken bij elkaar voegen die bij elkaar aanleunen
    - elke uitspraak mag 1x gebruikt worden
  - 4e stap = verwerking
    - individuele ordeningen uit stap 2 en 3 worden door statistisch computerprogramma samengevoegd tot groepsproduct
      - resultaten worden via meerdimensionale schaaltechniek weergegeven in begrippenkaart
        - concept map
      - uitspraken die vaak bij elkaar geplaatst waren lagen dicht bij elkaar op de landkaart, die nooit bij elkaar geplaatst waren lagen ver van elkaar verwijdert
    - m.b.v. hiërarchisch clusteranalyse werden uitspraken dicht bij elkaar in clusters van onderling samenhangende uitspraken gevoegd
      - exacte aantal clusters werden bepaald door onafhankelijke voorzitter en onderzoekers
      - gemiddeld belang van elke cluster wordt berekend vanuit tweede stap
        - kwam grafisch tot uiting in hoogteverschillen tussen de clusters
  - 5e stap = interpretatie
    - landkaart werd samen met deelnemers geïnterpreteerd
    - verschillende clusters werden benoemd en aan prioriteiten van clusters werden conclusies verbonden
    - assen van landkaart kregen betekenis
    - namen van clusters na afloop van concept map zijn nog enigzins aangepast, maar oorspronkelijke betekenis is daarbij behouden gebleven
- **resultaten**
  - 10 uitspraken waar hoogste prioriteit aan gegeven is "We spreken pas van kleinschalig wonen als..."
    - als er een vast team aan verbonden is
    - er zelf gekookt wordt
    - je kunt opstaan, naar toilet gaan en naar bed gaan wanneer je zelf wilt
    - je mag er blijven tot je dood gaat
    - de inrichting van de woning van jezelf is
    - bewoners, familie en team samen de dagelijkse gang van zaken bepalen
    - personeel niet in uniform loopt
    - er een visie aan ten grondslag ligt die uitgaat van de behoeften van mensen met dementie
    - de zorgorganisatie analoog is aan een huishouden
    - je een team hebt/kunt maken dat competent is een huiselijke sfeer te creëren
- **discussie**
  - cluster fysieke kenmerken heeft weinig prioriteit, dus hoeft niet perse archetypisch huis te zijn
    - sluit aan bij kleinie studie waarin 10 belangrijkste uitspraken werden onderzocht
    - project hoeft wordt niet zozeer bepaald door fysieke omgeving en inrichting van woning, maar door inrichting van zorgverlening
    - doch is inrichting wel belang voor verlenen van kleinschalige zorg
  - essentie moet gezocht worden in 2 andere thema's
    - veel belang aan gezamelijk leven van bewoners, familieleden en verzorgenden (2e thema)
      - impliceert dat kleinschalig wonen breekt met medisch model waarin personeel zich buiten dagelijkse leven plaatst van bewoner
      - zonder scheiding tussen aangebrachte zorg en huishouden, tussen zorg en dagelijks leven of tussen dagelijks leven van verzorgenden en bewoners
        - consequentie van verschuiving = (para)medische disciplines moeten uit dagelijkse routine verdwijnen en verzorgenden moeten daarin opgenomen worden
      - onderzoek toont aan dat communicatieve vaardigheden van verzorgenden belangrijk zijn
        - ze zijn grootste deel van de tijd alleen met de bewoners, dus ze moeten aan collega's en vooral familieleden goed gestructureerde informatie geven over de geboden zorg
      - discussie in dit thema was vooral gericht op aantal bewoners, maar zal eerder bedoelt zijn op grootte van team van verzorgenden
    - veel belang aan individuele leven van bewoners (3e thema)
      - beter tegemoet komen aan behoeften van bewoner
      - door zorg op kleine schaal is er meer ruimte voor de persoon van de bewoner, voor zijn wensen, voor zijn voor- en afkeuren, voor zijn verhaal, een 'zo normaal mogelijk leven'
  - concept mapping heeft 2 verschuivingen duidelijk gemaakt t.o.v. reguliere verpleeghuiszorg
    - van medisch-model naar een woon-model
    - van grootschalige zorg naar kleinschalige zorg
  - spanningsveld tussen groep en individu
    - er treedt mogelijk een spanningsveld op tussen groep en individu
      - door zo'n duidelijk samenleving kunnen er botsende idealen zijn
      - verzorgdenden moeten dan beide idealen verzoenen
    - er is relatief weinig ruimte waardoor de bewoners weinig kans hebben om alleen te zijn of elkaar te ontlopen
      - 1persoonskamer waar de bewoner zich op kan terugtrekken lijken gewenst
    - er zouden kleinschalige woonvormen met verschillende leefstijlen ontwikkeld kunnen worden
      - *vb: woonvormen waarin mensen met dezelfde achtergrond met elkaar kunnen samenleven*
      - leven in groep kan hierdoor aangenamer worden
    - er kan ook naar differentiatie gestreefd kunnen worden
      - kleinschalige woonvormen waarin relatief veel in het groepsleven wordt geïnvesteerd, en huizen waarin de eigen regie op de voorgrond staat
  - kanttekeningen
    - de clusters gaan om idealen, niet om de mogelijkheden in de praktijk
      - *vb: 'een bewoner blijft bewoner in voor- en tegenspoed'*
      - dit is niet altijd in de praktijk mogelijk
    - resultaten van concept mapping zijn volledig
      - bevindingen zijn gekleurd door de achtergrond van de deelnemers
      - selectie van deelnemers kan ervoor gezorgd hebben dat bepaalde aspecten niet voldoende aandacht hebben gekregen, of zelfs ontbreken
      - een herhaling van concept map met een totaal andere deelnemersgroep is aan te raden
- **conclusie**
  - m.b.v. methode concept mapping is deze verheldering rond kleinschalig wonen tot stand gekomen
    - er is pas sprake van kleinschalig wonen als
      - een bewoner in voor- en tegenspoed een bewoner blijft
      - er een gewoon huishouden gevoerd wordt
      - de bewoner regie over de inrichting van zijn dagelijkse leven heeft
      - het personeel onderdeel is van het huishouden
      - de bewoners met elkaar een groep vormen
      - een kleinschalige woonvorm in het architype huis is gevestigd
  - de 6 dimensies kunnen ook in 3thema's verdeeld worden
    - 1e thema: fysieke kenmerken van kleinschalig wonen
      - enkel 6e dimensie
    - 2e thema: gezamelijk leven van de bewoners en personeel in kleinschalig wonen
      - 2e dimensie (gewoon huishouden)
      - 4e dimensie (personeel onderdeel huishouden)
      - 5e dimensie (bewoners vormen een groep)
    - 3e thema: individueel leven van bewoner in kleinschalig wonen
      - 1e dimensie (bewoner in voor- en tegenspoed)
      - 3e dimensie (regie over dagelijkse leven)
- **interpretatie van de clusters**
  - in clusteranalyse bleken 7 clusters meest bruikbare begrippen
  - 7e cluster leverde maar 2 uitspraken die ze niet onder gemeenschappelijke noemer konden plaatsen
    - laten we buiten beschouwing
  - clusters beschreven in volgorde van belangrijkheid (gemiddeld prioriteit)
    - een bewoner blijft in voor- en tegenspoed een bewoner (3.6)
      - bestaat uit 4 uitspraken
        - uitspraken rond 'ergens thuis zijn' of 'op je plek zijn', ookal gaat het om een of andere rede slechter met bewoner
        - belangrijkste uitspraak
          - er is pas sprake van kleinschalig wonen als de bewoner er mag blijven tot aan de dood
            - hoort ook bij 10 belangrijkste uitspraken
      - kreeg hoogste prioriteit
    - er wordt een gewoon huishouden gevoerd (3.2)
      - bevat 6 uitspraken
        - gaan allemaal over leven in zo'n normaal mogelijk huishouden
        - bewoners horen rechten plichten te hebben die ook in gewoon huishouden gelden
          - vb: ontvangen van bezoekers in eigen kamer
          - deelnemen aan gemeenschappelijke maaltijd
        - belangrijkste uitspraak
          - er is pas sprake van kleinschalig wonen als er zelf gekookt wordt
            - staat ook in top-10
    - bewoner heeft eigen regie over de inrichting van zijn dagelijks leven (3.1)
      - heeft 21 uitspraken
        - beschrijven allerlei vormen van zelfbepaling en keuzevrijheid die bewoner moet hebben bij dagelijkse gang van zaken
          - varieert van eigen kapper tot eigen budget en mogen ruzie maken met andere bewoners
        - cluster gaat om baas-zijn in eigen huis en leven
        - belangrijkste uitspraak
          - er is pas sprake van kleinschalig wonen als de bewoner opstaat, naar het toilet gaat en naar bed gaat wanneer hij/zij dat zelf wil
          - hoort samen met uitspraak dat bewoners, familie en team samen dagelijkse gang van zaken bepalen
    - personeel is onderdeel van het huishouden (3.1)
      - bestaat uit 22 uitspraken
        - te maken met organisatie van zorg in kleinschalige woonvorm
          - zorg moet zoveel mogelijk geïntegreerd worden in dagelijkse leven van bewoners en moet plaats vinden in sfeer van normaal huishouden
          - heeft gevolgen voor verzorgenden
            - van hun wordt verwacht dat zijn huiselijke sfeer creëren, levensverhaal kennen en huishoudelijke taken op zich nemen
            - medici en paramedici moeten zich terug trekken uit dagelijkse leven van bewoners
              - geen aparte activiteiten begeleiding
              - verpleeghuisarts moet als huisarts werken
        - belangrijkste uitspraak
          - er is pas sprake van kleinschalig wonen als er een vast team van medewerkers is
          - is belangrijkste uitspraak van begrippenkaart
        - heeft nog 4 andere uitspraken die bij top 10 horen, is het hoogste aantal
          - krijgt lagere prioriteit omat er uitspraken zijn met lage waardering
    - bewoners vormen met elkaar een groep (3.0)
      - bevat 17 uitspraken
        - hebben te maken met praktische organisatie van kleinschalige woonvormen
          - net als in de 4e cluster, alleen staat daar personeel centraal
          - rol van bewoner en familie staat hier centraal
        - bewoners wonen en leven als een gezin waarin hun familie altijd welkom is
          - het moet familieleden ook toegestaan zijn mee te eten, te overnachten en te helpen in de zorg
        - belangrijkste uitspraak
          - er is pas sprake van kleinschalig wonen als er geen bezoektijden zijn
          - geen uitspraken van deze cluster zijn te vinden in de 10 belangrijkste uitspraken
            - te maken met onenigheid over grootte van groep?
            - uitspraken over groepsgroottes komen in alle clusters voor
    - een kleinschalige woonvorm is gevestigd in het archetype huis (2.8)
      - bevat 19 uitspraken
        - beschrijft omgeving en inrichting van kleinschalige woonvormen
          - moeten zoveel mogelijk gelijk zijn aan een gewoon huis
          - hoort in een woonwijk te liggen, voordeur aan de straatkant te hebben en herkenbaar te zijn als huis
          - inrichting --> als gewoon huis met kapstok aan ingang, wasmachine, 1 eettafel in de kamer
        - belangrijkste uitspraak
          - er is pas sprake van kleinschalig wonen als de inrichting van de woning van jezelf is
  - figuur 1

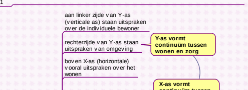

  - interpretatie van de assen
    - aan linker zijde van Y-as (verticale as) staan uitspraken over de individuele bewoner
    - rechterzijde van Y-as staan uitspraken van omgeving
      - **Y-as vormt continuüm tussen wonen en zorg**
    - boven X-as (horizontale) vooral uitspraken over het wonen
    - onder X-as staan uitspraken over zorg
      - **X-as vormt continuüm tussen individu en zijn omgeving**
    - de clusters zijn niet evenredig verdeeld over deze dimensies
      - vb. uitspraken over wonen in kleinschalige woonvormhebben zowel betrekking op individuele bewoner als op zijn/haar omgeving
    - bij de 2 clusters over zorg (onder X-as)
      - geen onderverdeling
      - zij blijven gecentreerd rond dimensie zorg
      - mogelijke verklaring hiervoor
        - zorg over dimensie individu en omgeving is niet betekenisvol omdat zorg steeds bestaat uit interactie tussen individu en zijn omgeving